ЦЁТКА
(АЛАІЗА ПАШКЕВІЧ)

В.Ч. Хвайніцкая

ЛІТАРАТУРНАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ

Літаратурная дзейнасць працягвалася толькі 15 гадоў.

Пісаць Цётка пачала ў 1902 годзе пад уплывам Ф.Багушэвіча.

Творчая спадчына невялікая, але разнастайная. Прадстаўлена паэзіяй, прозай і публіцыстыкай.

Свае творы Цётка падпісвала 28 псеўданімамі і крыптонімамі.

Вершы Цёткі, змешчаныя ў нелегальных выданнях «*Калядная пісанка на 1904 год*» і «*Велікодная пісанка*» («Мужыцкая доля», «Мужык не змяніўся», «Нямаш, але будзе», «Музыкант беларускі»), прасякнутыя спачуваннем цяжкай долі селяніна.

Вершы «Лета» і «Восень» апублікаваныя ў зборніку «*Скрыпка беларуская*» (1906). Аўтар па-майстэрску адлюстраваў асобныя моманты сялянскай працы, апісаў летнія ігрышчы і восеньскі кірмаш. У цэлым зборнік увасабляе адраджэнскую плынь у творчасці Цёткі.

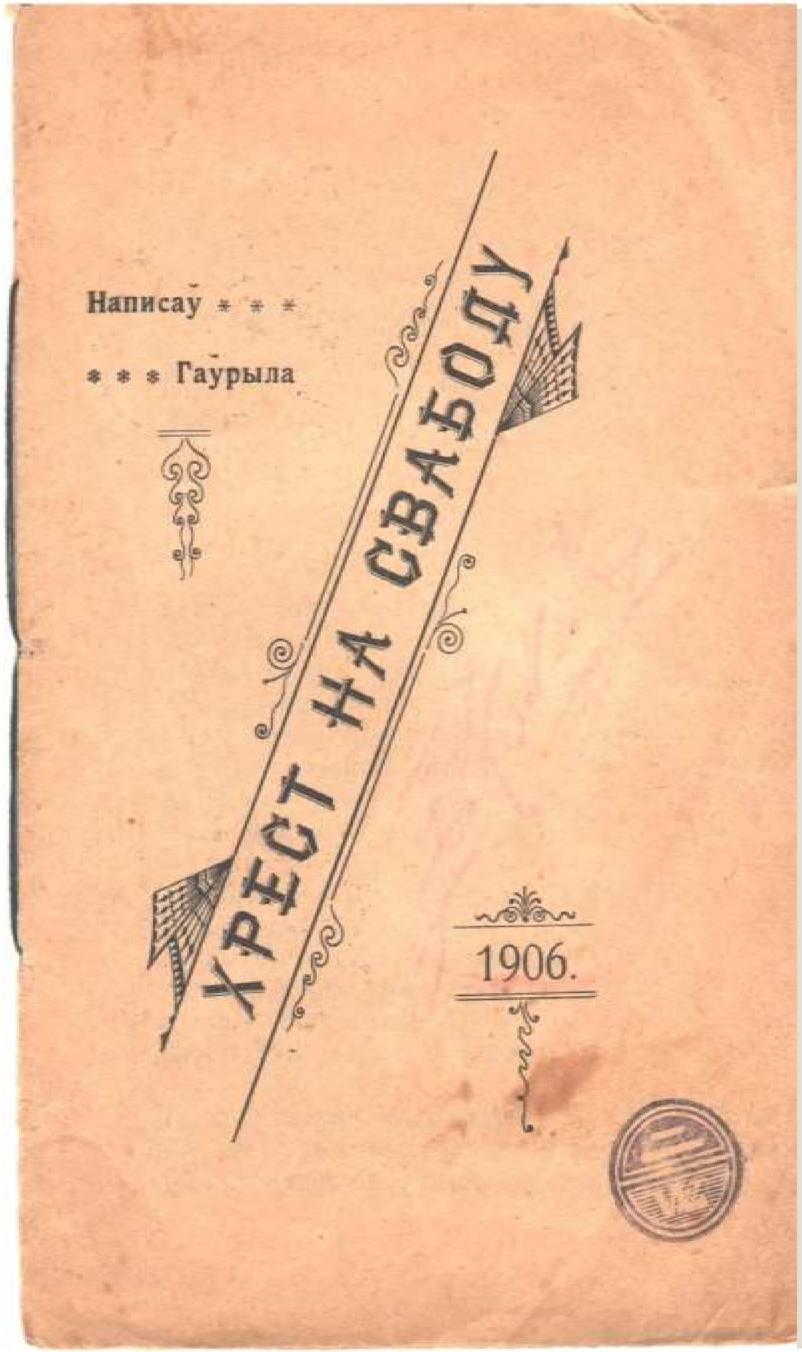

У 1906 годзе ўбачылі свет паэтычныя зборнікі «Скрыпка беларуская» (пад псеўданімам Гаўрыла з Полацка) **і «Хрэст на свабоду»** (пад псеўданімам Гаўрыла).

Зборнікі выйшлі на кірыліцы і лацінкай (канец 1905 – пачатак 1906 гг.).

Вершы ў зборніках яскрава адлюстроўвалі тагачасныя рэвалюцыйныя настроі беларускай інтэлігенцыі.

ТВОРЫ

Апавяданні:

Прысяга над крывавымі разорамі (1906)
Разумныя, да не на дурня папалі (1908)
Асеннія лісты (1910-1912)

Вершы:

Мужыцкая доля (1903)
Нямаш, але будзе (1904)
Музыкант беларускі (1904)
Наш палетак (1906)
З Новым Годам (1908)
Скора прыйдзе вясна... (1908)
Тры кветкі (1908)
Вясковым кабетам (1908)
Грайка (1909)
Гаданьне (1910)
Арлы-брацьці, дайце скрыдлы... (1914)
«Лучынка» (1914)

Зборнікі вершаў:

Скрыпка беларуская (1906):
Скрыпка
Вам, суседзі
Лета
Мае думкі
Вера Беларуса
Мужык не зьмяніўся
На магіле
На чужой старонцы
Восень
Суседзям у няволі
Артыст грайка
У дарогу

Хрэст на свабоду (1906):
Хрэст на свабоду
Небывалыя часы
Мора
Добрыя весьці
Бунтаўнік
Пад штандарам
Перад Новым Годам
Бура ідзе

ВЫХАВАННЕ І НАВУЧАННЕ

Пяру Цёткі належаць кніжкі і падручнікі для дзяцей «Гасцінец для малых дзяцей» (пераклад з украінскай мовы з малымі пераменамі), «Першае чытанне для дзетак беларусаў».

Некаторыя даследчыкі лічаць Цётку аўтарам «Беларускага лемантара, або Першай навукі чытання» (1906).

«Першае чытанне для дзетак беларусаў» - кніга ў дзвюх частках, у якіх Цётка змясціла невялікія тэксты для дзіцячага чытання на беларускай мове. Гэта былі аўтарскія вершы, апавяданні, прыпеўкі, загадкі, казкі, прыказкі.

Агульныя асаблівасці кніг:

1. «Беларускі лемантар, або Першая навука чытання» (адрасаваны найперш настаўнікам)
2. «Першае чытанне для дзетак беларусаў» (хрэстаматыя для вучняў пачатковай школы)
3. «Гасцінец для малых дзяцей» (кніга для чытання з украінскімі тэкстамі: 7 апавяданняў, 3 загадкі з адгадкамі і 2 прымаўкі).

- агульнасць (падабенства) педагагічных прынцыпаў, на падмурку якіх грунтуецца змест і структура хрэстаматый;
- падабенства друкарскага выканання (лацінка і кірыліца);
- тэксты - апрацаваныя народныя апавяданні, песні, казкі, прымаўкі павучальнага, юмарыстычнага, этнагарфічнага, сацыяльнага прыродаапісальнага і інш. зместу;
- матывы тэкстаў асветніцкія, патрыятычныя.

Публіцыстыка

Артыкулы:

- **«Да вясковай моладзі беларускай»**
- **«Шануйце роднае слова!»**
- **«Аб душы маладзёжы»**
- **«Наша народная беларуская песня»**
- **«Да дзяўчатак»**
- **«Пералётныя птушкі»**
- **«Да школьнай моладзі»**
- **«Папараць-кветка»**
- **«Як нам вучыцца»**

Выступленні пісьменніцы ў перыядычным друку 1914 г. — гэта заклік да сваіх сучаснікаў і нашчадкаў берагчы родную мову, захаваць яе як вечны скарб душы.

«Шануйце роднае слова!» - *палымяны гімн беларускай мове, яе багаццю і сіле* (Сцяпан Александровіч).

Выразнасць і эмацыянальнасць выказвання дасягаецца ўмелым выкарыстаннем агульнанароднай лексікі, семантычных адценняў слоў, іх эмацыянальна-ацэначнай афарбоўкі.

Таксама Цётка пісала нарысы, даследаванні па гісторыі беларускага тэатра.

Нацыянальна-гістарычная місія моладзі

На вас – моладзі – ляжыць вялікая павіннасць: развіваць далей родную мову, узбагачаць свой народ знаннем і культурай. Вы здабываеце навуку для сябе, дык дзяліцеся ёю з тымі, хто для вас цяжкай працай здабывае кусок хлеба. Толькі не кідайце роднай мовы: бо сапраўды для свайго народа тады вы ўмёрлі!

ЗНАЧЭННЕ ТВОРЧАСЦІ ЦЁТКІ

Цётка

– адна з самых вядомых беларускіх паэтак мяжы XIX – XX стагоддзяў.

Яна падтрымала сфармуляваную Францішкам Багушэвічам канцэпцыю нацыянальнага адраджэння, пашырыла яго эстэтыку і разам з іншымі аўтарамі-сучаснікамі змагалася за беларускую дзяржаўную ідэю.

Цётка

прынесла ў беларускую паэзію моцную стыхію лірызму, пачуццёвасці, якая абапіралася на вобразы і мастацкія прыёмы фальклору.

Героі і гераіні Цёткі

траплялі ў сітуацыі на мяжы жыцця і смерці і ў такіх абставінах асэнсоўвалі сваё жыццё.

Праз некалькі дзесяцігоддзяў творы такога тыпу будуць называць экзістэнцыяльнымі.

Цётка

– адна з пачынальніц жанру дарожнага эсэ (падарожныя нататкі) у беларускай літаратуры XX стагоддзя .

Ва «Успамінах з паездкі ў Фінляндыю» пісьменніца ўзняла актуальную тэму – *Беларусь у свеце і свет для Беларусі.*

Цётка

стварыла ўзоры:

- сацыяльна-бытавога
- алегарычнага
- псіхалагічнага
- сатырычнага апавяданняў.

Выкарыстоўвала пры гэтым прыёмы сінтэтычнага пісьма:

- рэальны сюжэт часта меў сімволіка-алегарычны план;
- містычныя перажыванні ўпляталіся ў рэалістычныя падзеі.

Цётка

– аўтар першых беларускіх чытанак. Заклала асновы методыкі выкладання, падрыхтаваўшы «Першае чытанне для дзетак беларусаў», «Гасцінец для малых дзяцей», «Беларускі лемантар, або Першая навука чытання» (магчымы аўтар).

Цётка

– удзельніца працэсу стварэння непадцэнзурнага, а потым і легальнага беларускага перыядычнага друку.

Педагагічна-асветніцкая спадчына Цёткі

грунтуецца на ідэях фарміравання нацыянальна свядомай асобы, на законах хрысціянскай маралі і маральна-этычных напрацоўках усяго народа.

Вершы, празаічныя творы, творы для дзяцей, публіцыстыка ўвабралі ў сябе ўсё лепшае з педагагічна-выхаваўчай мудрасці беларускага народа.

Як пачынальніца беларускай народнай асветніцкай справы Цётка

не толькі стварыла першы беларускі падручнік, але і заклала асновы новай беларускай асветнай методыкі.

Асабліва важнае значэнне для развіцця беларускай нацыянальна-выхаваўчай ідэі мае публіцыстыка, якая стала ўзорам асветна-педагагічных даследаванняў першай чвэрці XX ст.

Уплыў творчасці і асобы Цёткі на беларускае нацыянальнае адраджэнне

Пісьменніца сапраўды здзейсніла подзвіг вернасці Радзіме ў надзвычай складаных умовах, бо менавіта яна стварала і праводзіла ў жыццё нацыянальныя праекты, звязаныя з беларускай народнай асветай і ідэяй самаідэнтыфікацыі, самадастаковасці беларусаў.

Літаратурныя крыніцы

1. Беларуская дзіцячая літаратура : вучэб. дапам. / А. М. Макарэвіч і інш. ; пад агул. рэд. А. М. Макарэвіч, М. Б. Яфімавай. – Мінск : Выш. шк., 2008. – С. 105-132.
2. https://be.wikipedia.org/wiki/Алаіза_Пашкевіч